

JOANNA SIEŃCZYŁO–CHLABICZ*

ODPOWIEDZIALNOŚĆ NAUCZYCIELI AKADEMICKICH, DOKTORANTÓW I STUDENTÓW Z TYTUŁU POPEŁNIENIA PLAGIATU

1. UWAGI OGÓLNE

Plagiat nie jest zjawiskiem nowym, gdyż jego pojęcie ukształtowało się już w starożytności, przy czym przez plagiat rozumiano „kradzież literacką”¹. Jednakże nie stał się plagiat pojęciem prawnym i pomimo tego, że popełnianie tego rodzaju czynów porównywanych do kradzieży spotykało się z ostrym sprzeciwem, to jednak z tytułu jego popełnienia groziły wyłącznie sankcje moralne². Etymologia wyrazu „plagiat” pochodzi z czasów rzymskich, przy czym Owidiusz odnosił to pojęcie do twórczości. W swojej korespondencji plagiatorami nazywał młodych patrycjuszów, którzy przepisywali jego erotyki i dedykowali je — jako utwory własne — niewiastom. Plagiat wywodzi się z łacińskiego słowa *plagiatus* (skradziony), mającego swe źródło w *plagium* (porwanie, kradzież)³.

Słowo „plagiat” nie jest terminem prawnym, gdyż nie zostało użyte przez ustawodawcę w jakimkolwiek akcie normatywnym; funkcjonuje jako pojęcie pozaustawowe. Brakuje również powszechnie przyjętej definicji plagiatu. Przedstawiciele doktryny najczęściej traktują plagiat jako „przywłaszczenie sobie cudzego utworu, wydanie go pod własnym nazwiskiem, dosłowne zapożyczenie z cudzych

* Dr hab. Joanna Sieńczyło–Chlabicz, profesor Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku.

¹ Zob. S. Grzybowski (w:) *Zagadnienia prawa autorskiego*, Warszawa 1973, s. 39.

² A. Jędrzejewska: *Odpowiedzialność za naruszenie autorskich praw majątkowych i osobistych przez popełnienie plagiatu*, ZNUJ. PWiOWI 1987, z. 44, s. 110.

³ J. Barta: *Plagiat muzyczny*, ZNUJ. PWiOWI 1978, z. 17, s. 42.

dzieł i podanie jako twórczości własnej”⁴. Określają ten czyn mianem „kradzieży literackiej lub artystycznej”, polegającej na „wydaniu cudzego utworu pod własnym nazwiskiem itp.”⁵, czyli przywłaszczeniu sobie autorstwa cudzego dzieła⁶.

Zjawisko dopuszczania się plagiatu w pracach magisterskich, dyplomowych, doktorskich czy habilitacyjnych nie jest problemem tylko polskich wyższych uczelni, jest to bez wątpienia problem bardzo wielu uczelni na świecie. Według badań przeprowadzonych w 2009 r. przez Gallup Organization (organizacja zajmująca się od ponad 70 lat badaniem ludzkiej natury i zachowań; prowadzi usługi doradcze; i programy rozwoju realizowane są w siedzibach klientów, przez Internet, w kampusach Gallup University oraz w ponad 40 oddziałach na całym świecie przez 2 tysięcy specjalistów):

- 54% studentów w USA przyznało się do popełniania plagiatu poprzez przywłaszczenie cudzego autorstwa publikacji internetowych;
- 74% potwierdziło, że podczas studiów co najmniej raz dopuściło się plagiatu;
- 47% studentów zauważa, że nauczycielom akademickim zdarza się ignorować i nie zauważać problemu plagiatu w pracach studenckich⁷.

Celem niniejszego artykułu pracy jest rozważenie istoty i rodzajów plagiatu, jak również ustalenia katalogu najczęściej występujących przypadków popełniania plagiatu w wyższych uczelniach w Polsce. Następnie, dużą część publikacji zajmuje omówienie zagadnień dotyczących odpowiedzialności prawnej nauczycieli akademickich, studentów oraz doktorantów z tytułu popełnienia plagiatu, w tym odpowiedzialności dyscyplinarnej, karnej i cywilnej. We wnioskach końcowych do pracy wskazano, jakie działania powinny być podjęte w celu znacznego ograniczenia tego negatywnego zjawiska w polskich uczelniach, włącznie z wnioskami *de lege ferenda* dotyczącymi postulatów wprowadzenia pewnych zmian do obowiązującego ustawodawstwa.

2. ISTOTA PLAGIATU I JEGO RODZAJE

Istotą plagiatu jest przywłaszczenie sobie przez plagiatora cudzej własności intelektualnej. Takie przywłaszczenie polega na podpisaniu cudzego utworu swoim nazwiskiem lub innym powszechnie znanym oznaczeniem. Plagiat odnosi się do przywłaszczenia autorstwa utworu chronionego przez prawo autorskie w rozumieniu art. 1 pr.aut.⁸ W konsekwencji, z plagiatem mamy do czynienia jedynie wówczas,

⁴ M. Szaciński: *Naruszenie autorskich dóbr osobistych w postaci plagiatu, niedozwolonych zapożyczeń oraz zniekształceń utworu*, Palestra 1981, z. 6, s. 27; Mała encyklopedia prawa, Warszawa 1967, s. 518.

⁵ A. Szewc: *Plagiat*, Monitor Prawniczy 1996, nr 2, s. 43.

⁶ A. Jędrzejewska: *Odpowiedzialność za naruszenie autorskich praw majątkowych i osobistych przez popełnienie plagiatu*, ZNUJ. PWiOWI 1987, z. 44, s. 109.

⁷ Zob. dokument pt. *Facts about plagiarism*, opublikowany na stronie internetowej: www.plagiarism.org/plag_facts.html.

⁸ B. Michalski: *Podstawowe problemy prawa prasowego*, Warszawa 1998, s. 106.

gdy dochodzi do przywłaszczenia autorstwa elementów twórczych, natomiast nie możemy mówić o plagiacie, gdy dotyczy to elementów niemających charakteru twórczego (nietwórczych).

Utworem — stosownie do art. 1 ust. 1 pr.aut. — jest każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiejkolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia. Wytwór niematerialny, aby uzyskać kwalifikację utworu, powinien łącznie spełniać następujące cechy:

- stanowić rezultat pracy człowieka (twórcy);
- być przejawem działalności twórczej (odznaczać się oryginalnością i posiadać indywidualny charakter);
- być ustalony w jakiejkolwiek postaci.

Wymóg przejawu działalności twórczej określa się często mianem „oryginalności”, zaś wymaganie indywidualnego charakteru — terminem „indywidualność”, łącznie zaś — terminem „twórczość”. Tak rozumiana twórczość jest zawsze przejawem indywidualnego ujęcia, a w konsekwencji prowadzi do rezultatu niepowtarzalnego i to bez względu na to, jaki jest rozmiar oryginalności rezultatu oraz jaka jest jego użyteczność lub wartość. Podkreślenia wymaga, że nie są przejawem indywidualnego ujęcia rozwiązania rutynowe, stosowane w podobnych sytuacjach, zwłaszcza wynikające z przyjętych w danej sytuacji reguł postępowania. Natomiast indywidualnym ujęciem może być swoista kombinacja zastosowania tych reguł, podporządkowana oryginalnej koncepcji całości⁹.

Przedmiotem ochrony prawa autorskiego jest wyłącznie sposób wyrażenia. Nie są objęte ochroną — stosownie do art. 1 ust. 2¹ pr.aut. — odkrycia, idee, pomysły (np. pomysły kampanii reklamowych), procedury, metody i zasady działania oraz koncepcje matematyczne. Jak słusznie podkreślono w wyroku NSA — Ośrodek Zamiejscowy w Lublinie z 8 marca 2000 r.¹⁰ — ochrona przewidziana prawem autorskim nie rozciąga się na sam proces twórczy, metodę twórczą czy technikę zastosowaną przy tworzeniu dzieła¹¹. Nie są objęte ochroną styl, maniera i same metody pracy twórczej, gdyż nie są w istocie częścią dzieła, lecz stanowią zespół reguł estetycznych lub konwencji, który może być zastosowany w poszczególnych utworach. Podobnie koncepcja utworu sama w sobie, rozumiana jako cechy poszczególnych planów dzieła i relacje między nimi — nie podlega ochronie. Nie podlega ochronie sam temat, natomiast jego rozwinięcie może być chronione, pod warunkiem że odznacza się oryginalnością. Ponadto, nie są chronione dane stanowiące niebędącą przedmiotem prawa autorskiego domenę publiczną, jak na przykład: fakty historyczne, dane statystyczne, fakty powszechnie znane, ogólnie przyjęte schematy utworów itp. Nie stanowią przedmiotu prawa autorskiego: 1) akty normatywne lub ich urzę-

⁹ Zob. wyrok SN z 15 listopada 2002 r., II CKN 1289/00, OSNC 2004, nr 3, poz. 44.

¹⁰ I S.A./Lu 1692/98, Lex nr 40746.

¹¹ Zob. J. Barta, R. Markiewicz: *Prawo autorskie*, Warszawa 2008, s. 36.

dowe projekty; 2) urzędowe dokumenty, materiały, znaki i symbole; 3) opublikowane opisy patentowe lub ochronne; 4) proste informacje prasowe (art. 4 pr.aut.).

Istotą plagiatu jest przede wszystkim niedozwolona ingerencja w sferę autorskich praw osobistych. W przypadku popełnienia plagiatu następuje ingerencja w sferę uprawnień twórcy, która polega na pozbawieniu go prawa, określanego jako prawo najbardziej mu bliskie, mianowicie prawo do autorstwa dzieła (prawo do ojcostwa dzieła)¹². W literaturze przedmiotu powszechnie wyodrębnia się dwie postaci tego prawa: negatywną i pozytywną¹³. Strona negatywna wyraża się w skutecznym *erga omnes* zakazie przywłaszczania autorstwa, tzn. autor może żądać, by nikt nie oznaczał jego dzieła własnym nazwiskiem lub pseudonimem. Strona pozytywna polega na obciążeniu podmiotu rozpowszechniającego dzieło obowiązkiem wymienienia nazwiska lub pseudonimu jego twórcy w sposób zwyczajowo przyjęty¹⁴, natomiast od twórcy wymaga wskazania autorstwa i źródła cytatów lub innych zapożyczeń oraz pierwowzoru opracowania.

Ze względu na formę popełnienia plagiatu można wyróżnić dwa zasadnicze rodzaje plagiatu:

- plagiat jawny (zupełny, wprost, oczywisty, bezpośredni);
- plagiat ukryty (złożony, pośredni).

Plagiat jawny polega na podpisaniu cudzego dzieła lub jego niezmienionego fragmentu własnym nazwiskiem lub innym oznaczeniem (np. pseudonimem), które jednoznacznie wskazuje na innego autora niż twórca pierwowzoru¹⁵. Popełniając go, plagiator dokonuje przejęcia całego utworu lub jego części, przy czym przypisując sobie autorstwo, dokonuje zwykle niewielkich, szablonowych zmian w utworze pierwotnym¹⁶. Plagiat jawny może przybrać postać:

- plagiatu całościowego — występuje w sytuacji, gdy zostało przywłaszczone autorstwo dzieła w całości;
- plagiatu częściowego — obejmuje jedynie część utworu mającą samodzielny charakter, na przykład rozdział książki;
- plagiatu cytadowego — polega na przedstawieniu jako własnych fragmentów cudzego dzieła bez własnych dodatków i innych zmian¹⁷.

Plagiat ukryty polega na dokonaniu przez plagiatora większych zmian w utworze przejętym w celu ukrycia dokonanego zawłaszczenia. Dochodzi tu do pomieszania własnej twórczości z twórczością cudzą bezprawnie przejętą, dlatego ten

¹² J. Barta: *Plagiat muzyczny*, op. cit., s. 45, 59.

¹³ Por. J. Błęszyński: *Prawo autorskie*, Warszawa 1985, s. 119; B. Gawlik: *Ochrona pochodnych źródeł informacji na gruncie prawa autorskiego*, ZNUJ 1984, z. 35, s. 138–139; E. Wojnicka: *Autorskie prawa osobiste (w:) System prawa prywatnego. Prawo autorskie*, t. 13, pod red. J. Barty, wyd. 2, Warszawa 2007, s. 241.

¹⁴ Por. A. Wojciechowska: *Treść osobistych praw autorskich*, Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego 1994, nr 11, s. 15–16.

¹⁵ B. Michalski: *Podstawowe problemy...*, op. cit., s. 108.

¹⁶ A. Jędrzejewska: *Odpowiedzialność...*, op. cit., s. 113.

¹⁷ B. Michalski: *Podstawowe problemy...*, op. cit., s. 108.

plagiat przybiera postać ukrytą, trudną do identyfikacji. W ramach plagiatu złożonego można wyróżnić kilka form działania plagiatora, a w szczególności:

- plagiat redakcyjny;
- plagiat inkorporacyjny;
- plagiat adaptacyjny;
- plagiat współautorski.

Plagiat redakcyjny polega na stworzeniu — poprzez redakcję — nowej wartości twórczej, a w konsekwencji nie jest to jedynie proste zredagowanie tekstu. Wkład twórczy plagiatora sprowadza się do dokonania odpowiedniej selekcji i zestawienia treści za pomocą określonego klucza kategoryzacyjnego.

Plagiat inkorporacyjny to włączenie do własnego utworu większych lub mniejszych cytatów przejętych od innych autorów, bez podania nazwiska autora, źródła oraz bez oznaczenia cudzysłowem. Występuje tu dosłowne lub prawie dosłowne przytoczenie treści cudzego dzieła. W praktyce najczęściej występuje w utworach naukowych¹⁸.

Plagiat adaptacyjny polega na bezprawnym i niezaznaczonym opracowaniu cudzego dzieła w formie przekładu, adaptacji filmowej książki, adaptacji komiksowej filmu itp. W wypadku działania plagiatora jest nieistotne, czy opracowanie dzieła miało charakter legalny czy nielegalny. Ważne jest tylko jego oznaczenie autorskie, wskazujące na adaptatora jako jedyne autora¹⁹.

Plagiat współautorski to nierozdzielne połączenie przywłaszczonych (cudzych) i własnych elementów twórczych (np. nowe napisanie powieści na bazie już istniejącej). Przy plagiacie współautorskim nie można wyraźnie wyodrębnić elementów przywłaszczonych, dochodzi bowiem do ich pełnego zespolenia z twórczością plagiatora. Istota tego plagiatu polega na twórczym przetworzeniu cudzego dzieła w taki sposób, że nie jest możliwe proste wydzielenie fragmentów autorskich i przywłaszczonych. Przykładem takiego rodzaju plagiatu może być przerobienie cudzego dramatu zgodnie z poglądami, sugestiami i techniką twórczą plagiatora²⁰.

3. NAJCZĘSTSZE PRZYPADKI POPEŁNIANIA PLAGIATU W ROZPRAWACH DOKTORSKICH, HABILITACYJNYCH, PRACACH MAGISTERSKICH I DYPLOMOWYCH

Wymaga podkreślenia, że można wskazać niewiele orzeczeń Sądu Najwyższego dotyczących plagiatu popełnianego w pracach naukowych. Co więcej, Sąd Najwyższy, rozstrzygając w tego rodzaju sprawach, stwierdza najczęściej w ogólności

¹⁸ *Ibidem*, s. 109.

¹⁹ *Ibidem*, s. 110.

²⁰ *Ibidem*, s. 110–111.

naruszenie autorskich praw osobistych, często nie precyzując konkretnego prawa, do którego naruszenia doszło. Przykładem takiego orzeczenia jest między innymi wyrok z 30 grudnia 1970 r.²¹, w którym Sąd Najwyższy ogólnie stwierdził, że doszło do naruszenia prawa. Sprawa dotyczyła twórcy płaskorzeźby, który żądał nieujawniania jego autorstwa. Pozwany rzemieślnik, który dokonał odlewu tej rzeźby, umieścił na nim swoje nazwisko. Autor domagał się zobowiązania pozwanego do złożenia oświadczenia, że nie jest twórcą dzieła. Sąd stwierdził, że umieszczenie na przedniej stronie odlewu płaskorzeźby nazwiska wykonawcy tego odlewu bez żadnej informacji, z której by wynikało, że jest on tylko wykonawcą odlewu — narusza prawa autorskie twórcy płaskorzeźby.

Analiza niewielkiej liczby orzeczeń Sądu Najwyższego w odniesieniu do problematyki przywłaszczenia autorstwa cudzego utworu pozwala na wskazanie najczęściej występujących sposobów popełnienia plagiatu w pracach naukowych. Oto niektóre przykłady:

A. Przeniesienie do utworu treści lub wyjątków z cudzego dzieła bez wyraźnego podania źródeł zapożyczenia jest plagiatem i narusza autorskie dobra osobiste²².

B. Brak wyraźnego wymienienia źródła, z którego pochodzi fragment cudzego dzieła²³.

C. Podanie swojego nazwiska jako jedyne go autora książki, w przypadku gdy inna osoba nie została ujawniona jako współtwórca, pomimo że wniosła twórczy wkład w powstanie książki²⁴.

D. Zamieszczenie w pracy niechronionych elementów, tj. idei, pomysłów, koncepcji należących do domeny publicznej, którym twórca nadał oryginalną formę — może być uznane za przywłaszczenie autorstwa, czyli plagiat²⁵.

Znacznie więcej przykładów popełnienia plagiatu w pracach naukowych dostarczają materiały autorstwa M. Wrońskiego, opublikowane w czasopiśmie „Forum Akademickie”. Poddano analizie wszystkie przypadki, które zostały zbadane przez Wrońskiego w latach 2002–2009 w wyższych uczelniach w Polsce. Pozwala to przedstawić otwarty katalog najczęstszych sposobów popełniania plagiatu przez studentów, doktorantów i nauczycieli akademickich.

1. Przywłaszczenie w pracy doktorskiej autorstwa znacznych fragmentów rozprawy doktorskiej lub habilitacyjnej swego promotora²⁶ i prac innych autorów bez cytowania źródeł²⁷ lub przepisanie w sensie dosłownym kilkustroni-

²¹ I CR 553/70, OSN 1971, nr 10, poz. 175.

²² Wyrok SN z 15 czerwca 1989 r., III CRN 139/89, Lex nr 8970.

²³ Wyrok SN z 29 grudnia 1971 r., I CR 191/71, OSN 1972, nr 7–8, poz. 133.

²⁴ Wyrok SN z 18 listopada 1960 r., I CR 234/60, OSN 1961, nr 4, poz. 124.

²⁵ Wyrok SN z 24 listopada 1978 r., I CR 185/78, Gazeta Prawna 1979, nr 23.

²⁶ M. Wroński: *Nie zauważył...*, Forum Akademickie 2005, nr 11, http://www.forumakad.pl/archiwum/2005/11/18-zann-promotor_nie_zauwazyl.html.

²⁷ M. Wroński: *Przesłane pomyłkowo...*, Forum Akademickie 2009, nr 1, http://www.forumakad.pl/archiwum/2009/01/36-przeslane_pomylkowo....html; tenże: *Nowe fakty w starych sprawach*, Forum Akademickie 2007, nr 2, http://www.forumakad.pl/archiwum/2007/02/36_nowe_fakty_w_starych_sprawach.html; tenże: *Krytyka*

cowych fragmentów ze znanych podręczników oraz z serwera Ministerstwa Zdrowia²⁸.

2. Przywłaszczenie w pracy doktorskiej autorstwa obszernych fragmentów kilku prac magisterskich²⁹.

3. Przywłaszczenie autorstwa cudzej pracy doktorskiej skopiowanej z niemieckiego banku prac doktorskich i habilitacyjnych utworzonego *on-line* na cele związane z użytkowaniem osobistym³⁰.

4. Rozprawa habilitacyjna będąca w znacznej części odtworzeniem — w wielu miejscach dosłownym — pracy zmarłego profesora³¹ lub dosłowne odtworzenie cudzej pracy jako znaczącej części własnej rozprawy habilitacyjnej przetłumaczonej na język polski³².

5. Przywłaszczenie autorstwa przez profesora uczelni wyższej znacznych fragmentów prac magisterskich, pod kierunkiem którego prace były przygotowane³³, jak również fragmentów innych prac magisterskich³⁴.

6. Przywłaszczanie autorstwa cudzych utworów w pracach naukowych nauczycieli akademickich, w tym profesorów uczelni wyższych³⁵.

7. Przywłaszczanie autorstwa przez profesorów uczelni wyższych znacznych fragmentów z obronionych rozpraw doktorskich swoich i innych doktorantów³⁶.

naukowa, cz. I, Forum Akademickie 2006, nr 3, http://www.forumakad.pl/archiwum/2006/03/39-krytyka_naukowa.html; tenże: *Krytyka naukowa*, cz. II, Forum Akademickie 2006, nr 4, http://www.forumakad.pl/archiwum/2006/04/35_krytyka_naukowa.html; tenże: *Pod uczelnianym dywanem*, Forum Akademickie 2006, nr 11, http://www.forumakad.pl/archiwum/2006/11/32_pod_uczelnianym_dywanem.html; tenże: *Fabrykant doktorantów*, Forum Akademickie 2005, nr 6, http://www.forumakad.pl/archiwum/2005/06/20-zann-fabrykant_doktoratow.htm; tenże: *Plagiatowe doktoraty*, Forum Akademickie 2003, nr 3, http://www.forumakad.pl/archiwum/2003/04/artykuly/14-zann-plagiatowe_doktoraty.htm.

²⁸ M. Wroński: *W gąszczu spraw*, Forum Akademickie 2009, nr 9, http://www.forumakad.pl/archiwum/2009/09/34_w_gaszczu_spraw.html.

²⁹ M. Wroński: *Na Warmii i Mazurach*, Forum Akademickie 2007, nr 5, http://www.forumakad.pl/archiwum/2007/05/28_na_warmii_i_mazurach.html.

³⁰ M. Wroński: *O mało co...*, Forum Akademickie 2003, nr 11–12, http://www.forumakad.pl/archiwum/2003/11-12/artykuly/21-zann-o_malo_co.htm.

³¹ M. Wroński: *Przedawnienia nie ma*, Forum Akademickie 2009, nr 7–8, http://www.forumakad.pl/archiwum/2009/07-08/47_przedawnienia_nie_ma.html; tenże: *Recenzja pracy plagiatowej*, Forum Akademickie 2005, nr 5, http://www.forumakad.pl/archiwum/2005/05/16-zann-recenzja_plagiatowej_habilitacji.htm.

³² M. Wroński: *Milczenie recenzenta*, Forum Akademickie 2008, nr 4, http://www.forumakad.pl/archiwum/2008/04/34_milczenie_recenzenta.html.

³³ M. Wroński: *Kolejny dziekan plagiatorem*, Forum Akademickie 2004, nr 9, <http://www.forumakad.pl/archiwum/2004/09/index.html>.

³⁴ M. Wroński: *Rzetelny rektor*, Forum Akademickie 2004, nr 11, <http://www.forumakad.pl/archiwum/2004/11/index.html>.

³⁵ M. Wroński: *Ponowny wstyd po latach*, Forum Akademickie 2009, nr 3, http://www.forumakad.pl/archiwum/2009/03/32_ponowny_wstyd_po_latach.html; tenże: „*Kamień milowy*” w orzekaniu dyscyplinarnym w Polsce, Forum Akademickie 2009, nr 10, <http://www.forumakad.pl/archiwum/2009/10/>; tenże: *Nasi też potrafia*, Forum Akademickie 2003, nr 1, http://www.forumakad.pl/archiwum/2003/01/artykuly/14-zann-nasi_tez_potrafia.htm; tenże: *Plagiat profesorski (...)*, Forum Akademickie 2003, nr 5, http://www.forumakad.pl/archiwum/2003/05/artykuly/18-zann-plagiat_profesorski.htm.

³⁶ M. Wroński: *Kłopoty w Toruniu*, Forum Akademickie 2009, nr 5, http://www.forumakad.pl/archiwum/2009/05/39_klopoty_w_toruniu_.html.

8. Rozprawy doktorskie nauczycieli akademickich jako kopie zagranicznych prac naukowych przetłumaczonych na język polski³⁷.

9. Przywłaszczenie przez samodzielnego pracownika naukowego autorstwa (około kilkudziesięciu stron tekstu) wkładu współtwórcy, z którym razem napisali książkę³⁸.

10. Napisanie przez samodzielnego pracownika naukowego rozprawy doktorskiej swojego doktoranta³⁹, również w zamian za uzyskaną korzyść majątkową⁴⁰.

11. Przywłaszczanie przez doktorantów autorstwa fragmentów pracy swojego promotora, jak również dosłownie przejęte fragmenty z prac innych autorów⁴¹.

12. Przywłaszczenie przez magistranta autorstwa cudzej pracy magisterskiej (w 90% przepisany tekst cudzej pracy)⁴².

13. Przywłaszczenie autorstwa znacznych fragmentów obronionej pracy doktorskiej w przedłożonej rozprawie habilitacyjnej⁴³ lub przywłaszczenie autorstwa obszernych fragmentów kilku prac magisterskich w rozprawie habilitacyjnej⁴⁴.

14. Przywłaszczenie w swoim dorobku naukowym autorstwa fragmentów prac innych autorów (przepisanych dosłownie) i zacytowanie jako źródła fałszywych autorów⁴⁵.

15. Przywłaszczenie przez autorów skryptu autorstwa obszernych fragmentów zaczerpniętych ze znanych podręczników akademickich⁴⁶.

Z przeprowadzonej analizy wynika, że wśród przypadków przywłaszczenia sobie autorstwa cudzego utworu lub jego części, zwłaszcza przez studentów i doktorantów, najczęściej dochodzi do popełnienia plagiatu jawnego częściowego. Rzadziej mamy do czynienia z plagiatem ukrytym. Natomiast w przypadku nauczy-

³⁷ M. Wroński: *Hiszpański doktorat*, Forum Akademickie 2009, nr 6, http://www.forumakad.pl/archiwum/2009/06/47_hiszpański_doktorat.html.

³⁸ M. Wroński: *Sprawy zakończone*, Forum Akademickie 2007, nr 10, http://www.forumakad.pl/archiwum/2007/10/30_sprawy_zakończzone.html.

³⁹ M. Wroński: *Prosto z życia*, Forum Akademickie 2003, nr 10, http://www.forumakad.pl/archiwum/2003/10/artykuły/14-zann-prosto_z_zycia.html.

⁴⁰ M. Wroński: *Sprawy zakończone*, Forum Akademickie 2007, nr 10, http://www.forumakad.pl/archiwum/2007/10/30_sprawy_zakończzone.html.

⁴¹ M. Wroński: *Nowa Komisja i inne sprawy*, Forum Akademickie 2009, nr 2, http://www.forumakad.pl/archiwum/2009/02/35-nowa_komisja_i_inne_sprawy.html; tenże: *Samozwańczy prezydent*, Forum Akademickie 2008, nr 10, http://www.forumakad.pl/archiwum/2008/10/34_samozwanczy_prezydent.html.

⁴² M. Wroński: *Zarządzanie plagiatem*, Forum Akademickie 2008, nr 5, http://www.forumakad.pl/archiwum/2008/05/34_zarządzanie_plagiatem.html.

⁴³ M. Wroński: „Klonowanie” slabeuszy, Forum Akademickie 2008, nr 12, http://www.forumakad.pl/archiwum/2008/12/38_klonowanie_slabeuszy.html.

⁴⁴ M. Wroński: *Na Warmii i Mazurach*, Forum Akademickie 2007, nr 5, http://www.forumakad.pl/archiwum/2007/05/28_na_warmii_i_mazurach.html.

⁴⁵ M. Wroński: *Z plagiatowej łączki*, Forum Akademickie 2007, nr 3, http://www.forumakad.pl/archiwum/2007/03/31_z_plagiatowej_laczki.html.

⁴⁶ M. Wroński: *Plagiat w Gliwicach*, Forum Akademickie 2004, nr 2, http://www.forumakad.pl/archiwum/2004/02/artykuły/17-zann-plagiat_w_gliwicach.htm; tenże: *Milczenie oznacza zgodę*, Forum Akademickie 2004, nr 5, http://www.forumakad.pl/archiwum/2004/05/17-zann-milczenie_oznacza_zgode.htm.

cieli akademickich dochodzi zazwyczaj do popełnienia plagiatu ukrytego, tzn. pomieszczenia własnej samodzielnej pracy twórczej z twórczością cudzą bezprawnie przejętą. Ze względu na formę działania plagiatora możemy tego rodzaju przywłaszczenia zaliczyć z reguły do plagiatu inkorporacyjnego.

5. ODPOWIEDZIALNOŚĆ NAUCZYCIELI AKADEMICKICH, DOKTORANTÓW I STUDENTÓW W ŚWIELE USTAWY PRAWO O SZKOLNICTWIE WYŻSZYM⁴⁷ I PRZEPISÓW INNYCH USTAW

Nauczyciele akademicy, doktoranci oraz studenci uczelni wyższych ponoszą bez wątpienia negatywne skutki prawne z tytułu popełnienia plagiatu. Mogą oni podlegać trzem rodzajom odpowiedzialności prawnej:

- a) odpowiedzialności dyscyplinarnej;
- b) odpowiedzialności karnej oraz
- c) odpowiedzialności cywilnej.

5.1. ODPOWIEDZIALNOŚĆ NAUCZYCIELI AKADEMICKICH ZA POPEŁNIENIE PLAGIATU W ŚWIELE USTAWY PRAWO O SZKOLNICTWIE WYŻSZYM

Odpowiedzialność z tytułu popełnienia plagiatu przewidziana w ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym ma najszerszy i najbardziej dotkliwy charakter w odniesieniu do nauczycieli akademickich. Może spowodować rozwiązanie stosunku pracy oraz stwierdzenie przez właściwy organ w drodze decyzji nieważności postępowania w sprawie nadania tytułu lub stopnia, jak również może skutkować wznowieniem postępowania o nadanie stopni doktora i doktora habilitowanego albo tytułu profesora. Ponadto, nauczyciel akademicki ponosi odpowiedzialność dyscyplinarną, w wyniku której może zostać ukarany i komisja dyscyplinarna może zastosować wobec niego jedną z kar dyscyplinarnych, tzn. karę upomnienia, nagany lub nagany z pozbawieniem prawa do pełnienia funkcji kierowniczych w uczelni na okres do pięciu lat, czy nawet karę pozbawienia prawa do wykonywania zawodu nauczyciela akademickiego na stałe lub na czas określony.

⁴⁷ Ustawa z 27 lipca 2005 r. — Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U. Nr 164, poz. 1365 ze zm.); dalej cytowana jako pr.sz.w.

5.1.1. KONSEKWENCJE POPEŁNIENIA PLAGIATU PRZEZ NAUCZYCIELA AKADEMICKIEGO I DOKTORANTA W ŚWIEŹLE USTAWY O STOPNIACH NAUKOWYCH I TYTULE NAUKOWYM ORAZ O STOPNIACH I TYTULE W ZAKRESIE SZTUKI⁴⁸

Ustawodawca przewidział — w ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki — w przypadku wadliwości decyzji administracyjnej o nadaniu stopnia lub tytułu naukowego osobie, która dopuściła się plagiatu:

- a) instytucję stwierdzenia nieważności decyzji w sprawie nadania tytułu lub stopnia (art. 29a ust. 1 ustawy s.n.t.n.);
- b) instytucję wznowienia postępowania o nadanie stopni doktora habilitowanego albo tytułu profesora (art. 29 ust. 2–3 ustawy s.n.t.n.).

Ad a) Stosownie do art. 29a ust. 1 ustawy s.n.t.n. rada właściwej jednostki organizacyjnej lub odpowiednio Centralna Komisja stwierdza — w drodze decyzji — nieważność postępowania w sprawie nadania tytułu lub stopnia, jeżeli w pracy stanowiącej podstawę nadania osoba ubiegająca się o tytuł lub stopień przypisała sobie autorstwo istotnego fragmentu lub innych elementów cudzego utworu lub ustalenia naukowego⁴⁹. W świetle przepisów ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym rozprawa doktorska powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub artystycznego oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej, a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej (art. 13 ust. 1 ustawy s.n.t.n.). Natomiast rozprawa habilitacyjna powinna się opierać na znacznym wkładzie własnym autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej lub artystycznej.

Ustawodawca w art. 29a ust. 1 ustawy s.n.t.n. popełnił błąd dotyczący wskazania instytucji niewystępującej w postępowaniu administracyjnym, mianowicie „stwierdzenia nieważności postępowania”. Chodzi oczywiście o instytucję stwierdzenia nieważności decyzji uregulowaną w art. 156 §1 k.p.a., zgodnie bowiem z art. 29 ust. 1 w postępowaniach dotyczących nadania stopnia lub tytułu stosuje się w zakresie nieuregulowanym odpowiednio przepisy kodeksu postępowania administracyjnego. Rada Wydziału lub Centralna Komisja stwierdza nieważność decyzji w sprawie nadania stopnia lub tytułu w przypadku popełnienia plagiatu na podstawie art. 156 § 1 pkt 7 k.p.a., tzn. gdy decyzja zawiera wadę powodującą jej nieważność z mocy przepisu szczególnego. Ta przyczyna nieważności powoduje, że katalog zawarty w art. 156 k.p.a. jest otwarty, gdyż odsyła do przypadków nieważności

⁴⁸ Ustawa z 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. Nr 65, poz. 595 ze zm.); dalej cytowana jako ustawa s.n.t.n.

⁴⁹ Zob. przypadki unieważnienia decyzji w sprawie nadania stopnia doktora: M. Wroński: *Wiadomości z sądowych*, Forum Akademickie 2008, nr 3, http://www.forumakad.pl/archiwum/2008/03/29_wiadomosci_z_sal_sadowych.html.

wynikających z przepisów szczególnych. Zatem przepisy materialne muszą wyrażać przewidywanie sankcji w postaci nieważności z powodu określonej wadliwości decyzji⁵⁰.

Decyzje rady właściwej jednostki organizacyjnej lub Centralnej Komisji dotyczące stwierdzenia nieważności decyzji w sprawie o nadanie tytułu lub stopnia nie wyłączają odpowiedzialności dyscyplinarnej, karnej czy cywilnej osoby, która dopuściła się plagiatu (art. 29a ust. 2 ustawy s.n.t.n.).

Ad b) Ustawodawca dopuszcza możliwość wznowienia postępowania o nadanie stopnia doktora i doktora habilitowanego albo tytułu profesora w przypadku, gdy stopień lub tytuł został nadany na podstawie dorobku powstałego z naruszeniem prawa, w tym praw autorskich lub dobrych obyczajów w nauce. Organem wydającym postanowienie o wznowieniu postępowania jest Centralna Komisja (art. 29 ust. 3 ustawy s.n.t.n.). Instytucja wznowienia ma charakter nadzwyczajny, gdyż dotyczy kontroli prawidłowości wydanej decyzji ostatecznej. Nie może być ona wszczęta, zanim decyzja nie stanie się ostateczna⁵¹. Decyzje, od których nie służy odwołanie w administracyjnym toku instancji, są ostateczne (art. 16 § 1 k.p.a.). Decyzje mogą być zaskarżane do sądu administracyjnego z powodu ich niezgodności z prawem, na zasadach i w trybie określonych w odrębnych ustawach (art. 16 § 2 k.p.a.). Sądy administracyjne sprawują kontrolę działalności administracji publicznej, przy czym kontrola ta obejmuje między innymi orzekanie w sprawach skarg na decyzje administracyjne. Są one powołane do rozpatrywania spraw sądowo-administracyjnych, przy czym postępowanie przed sądami administracyjnymi regulują przepisy ustawy z 30 sierpnia 2002 r. — Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi⁵².

W postępowaniach dotyczących nadania stopnia lub tytułu w zakresie nieuregulowanym w ustawie stosuje się odpowiednio przepisy kodeksu postępowania administracyjnego. Natomiast do zaskarżania decyzji wydanych w tych postępowaniach mają zastosowanie przepisy o zaskarżaniu decyzji administracyjnych do sądu administracyjnego (art. 29 ust. 1 ustawy s.n.t.n.).

5.1.2. ODPOWIEDZIALNOŚĆ DYSCYPLINARNA NAUCZYCIELI AKADEMICKICH

Rzecznik dyscyplinarny wszczyna postępowanie wyjaśniające z urzędu w przypadku, gdy nauczycielowi akademickiemu zarzuca się popełnienie czynu określonego w art. 115 ust. 1 pr.aut., polegającego na przywłaszczeniu sobie autorstwa albo wprowadzeniu w błąd co do autorstwa całości lub części cudzego utworu

⁵⁰ M. Jaśkowska (w:) M. Jaśkowska, A. Wróbel: *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, Zakamycze 2005, s. 979.

⁵¹ *Ibidem*, s. 843.

⁵² Dz.U. Nr 153, poz. 1270 ze zm.

albo artystycznego wykonania (art. 144 ust. 3 pkt 1 ustawy pr.sz.w.). Informuje nauczyciela akademickiego o stawianym zarzucie oraz o prawie składania i odmowy wyjaśnień lub odmowy odpowiedzi na poszczególne pytania. Postępowanie wyjaśniające poprzedza postępowanie dyscyplinarne, przy czym oba uregulowane są w rozdziale 4 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym (art. 139–150) oraz przepisami rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 14 marca 2007 r. w sprawie szczegółowego trybu postępowania wyjaśniającego i dyscyplinarnego wobec nauczycieli akademickich⁵³. W toku postępowania wyjaśniającego rzecznik prowadzi postępowanie dowodowe, tzn. przeprowadza dowody z przesłuchania obwinionego, świadków, biegłych oraz inne dowody konieczne do pełnego wyjaśnienia sprawy. Obwiniony nauczyciel ma również prawo zgłaszać wnioski dowodowe. Z każdej czynności postępowania wyjaśniającego sporządza się protokół (§ 4 rozporządzenia). Jeżeli rzecznik uzna, że wyniki tego postępowania dostarczyły dowodów do wszczęcia postępowania dyscyplinarnego, składa wniosek o ukaranie (§ 5 ust. 1 rozporządzenia). W przypadku gdy wyniki tego postępowania nie potwierdzają zarzutów wobec obwinionego, wówczas rzecznik wydaje postanowienie o umorzeniu postępowania wyjaśniającego.

Wniosek rzecznika o ukaranie rozpatruje w pierwszej instancji uczelniana komisja dyscyplinarna do spraw nauczycieli akademickich, która składa się:

- z trzech członków, gdy rzecznik dyscyplinarny wniósł o zastosowanie kary upomnienia, nagany lub nagany z pozbawieniem prawa do pełnienia funkcji kierowniczych w uczelni na okres do pięciu lat;
- pięciu członków, gdy rzecznik dyscyplinarny wniósł o zastosowanie kary pozbawienia prawa do wykonywania zawodu nauczyciela akademickiego na stałe lub na czas określony (art. 142 ust. 1 pkt 1 ustawy pr.sz.w.).

Obsługę komisji dyscyplinarnej wykonują pracownicy uczelni wyznaczeni przez rektora (§ 40 rozporządzenia). Skład komisji dyscyplinarnych określa art. 142 ust. 3–5 ustawy pr.sz.w. Stosownie do tych przepisów w składzie komisji co najmniej jeden z członków powinien być studentem i co najmniej jeden — powinien mieć wyższe wykształcenie prawnicze. Przewodniczącym składu orzekającego powinien być nauczyciel akademicki zatrudniony na stanowisku nie niższym niż obwiniony. W praktyce zdarza się, że bywa nieprzestrzegany wymóg dotyczący osoby przewodniczącego, przykładowo w przypadku zarzutów przeciwko profesorowi zwyczajnemu, przewodniczącym był doktor habilitowany⁵⁴. Nie wydaje się zasadny wymóg, by w składach komisji orzekających obligatoryjnie miał uczestniczyć co najmniej jeden student. Taki wymóg ustawowy jest oczywisty w odniesieniu do składu komisji dyscyplinarnych w sprawach dotyczących studentów czy

⁵³ Dz.U. Nr 58, poz. 391; dalej cytowane jako rozporządzenie.

⁵⁴ Zob. M. Wroński: *Nowa komisja i inne sprawy*, Forum Akademickie 2008, nr 2, http://www.forumakad.pl/archiwum/2008/02/30_polemiki.html.

doktorantów, natomiast nie powinien obowiązywać w stosunku do nauczycieli akademickich⁵⁵.

Komisja wydaje postanowienie o wszczęciu postępowania dyscyplinarnego na posiedzeniu niejawnym. Następnie — w terminie 21 dni od złożenia wniosku o ukaranie — komisja postanawia:

- a) o wyznaczeniu terminu rozprawy;
- b) o umorzeniu postępowania dyscyplinarnego;
- c) o poleceniu rzecznikowi dyscyplinarnemu uzupełnienia w wyznaczonym terminie braków w przedstawionym przez niego materiale dowodowym, jeżeli nie da się ich uzupełnić na rozprawie (§ 10 ust. 2 rozporządzenia).

W przypadku wyznaczenia rozprawy kieruje nią przewodniczący składu orzekającego, przy czym od jego zarządzenia podjętego w czasie rozprawy przysługuje odwołanie do całego składu orzekającego. Analogicznie jak w przypadku postępowania wyjaśniającego na rozprawie odczytuje wniosek o ukaranie, zarządza wysłuchanie obwinionego, przesłuchanie świadków i biegłych oraz przeprowadzenie innych dowodów (§ 18 ust. 2 rozporządzenia). Po wysłuchaniu uczestników postępowania przewodniczący zamyka rozprawę, następnie razem ze składem orzekającym przystępuje do narady nad orzeczeniem. Skład orzekający rozstrzyga według przekonania opartego na ocenie dowodów ujawnionych w toku rozprawy oraz wydaje na rozprawie orzeczenie:

- a) o ukaraniu, w którym uznaje obwinionego za winnego popełnienia plagiatu i wymierza jedną z kar dyscyplinarnych, albo
- b) o uniewinnieniu obwinionego od zarzutu popełnienia przewinienia dyscyplinarnego, albo
- c) o umorzeniu postępowania dyscyplinarnego (§ 26 ust. 2 rozporządzenia).

Od orzeczenia uczelnianej komisji dyscyplinarnej do spraw nauczycieli akademickich strony mogą się odwołać do komisji dyscyplinarnej przy Radzie Głównej Szkolnictwa Wyższego w ciągu 14 dni od dnia doręczenia orzeczenia wraz z uzasadnieniem (art. 146 ust. 3 ustawy pr.sz.w.). Odwołanie składa się w dwóch egzemplarzach do komisji dyscyplinarnej przy Radzie za pośrednictwem komisji, która wydała orzeczenie. Po przyjęciu odwołania przewodniczący komisji przesyła je niezwłocznie wraz z aktami postępowania dyscyplinarnego do komisji przy Radzie. Komisja działa w składzie:

- trzech członków, gdy rozpatrywana jest sprawa, w której orzeczono karę upomnienia, nagany lub nagany z pozbawieniem prawa do pełnienia funkcji kierowniczych w uczelni na okres do pięciu lat;
- pięciu członków, gdy rozpatrywana jest sprawa, w której orzeczono karę pozbawienia prawa do wykonywania zawodu nauczyciela akademickiego na stałe lub na czas określony (art. 142 ust. 1 pkt 2 ustawy pr.sz.w.).

⁵⁵ Zob. M. Wroński: *Mechanizm ukrećania lba*, Forum Akademickie 2008, nr 1, http://www.forumakad.pl/archiwum/2008/01/34_mechanizm_ukrecania_lba.html.

Przewodniczący komisji dyscyplinarnej przy Radzie po stwierdzeniu, że odwołanie zostało wniesione przez osobę uprawnioną i w ustawowym terminie 14 dni — wyznacza skład orzekający w sprawie i kieruje ją na posiedzenie niejawne (§ 30 ust. 1 rozporządzenia). Komisja przy Radzie może podjąć następujące rozstrzygnięcia:

- a) utrzymuje w mocy orzeczenie, od którego wniesiono odwołanie, albo
- b) uchyla orzeczenie w całości lub w części i wydaje nowe orzeczenie, albo
- c) uchyla orzeczenie w całości i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania przez komisję dyscyplinarną, albo
- d) uchyla orzeczenie i umarza postępowanie dyscyplinarne, gdy obwiniony zmarł (§ 32 ust. 1 rozporządzenia).

Od prawomocnego orzeczenia komisji dyscyplinarnej przy Radzie stronom służy odwołanie do Sądu Apelacyjnego w Warszawie — Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (art. 146 ust. 4 ustawy pr.sz.w.). Złożenie odwołania wstrzymuje wykonanie orzeczenia. Do odwołania stosuje się przepisy kodeksu postępowania cywilnego dotyczące apelacji. Od orzeczenia sądu apelacyjnego nie służy kasacja.

Analiza przypadków ujawnionych plagiatów wśród nauczycieli uczelni wyższych wykazuje, że najczęściej w przypadku popełnienia plagiatu przez nauczycieli akademickich orzekana jest jako kara dyscyplinarna — kara nagany. Przykładowo, rzecznik dyscyplinarny zażądał ukarania naganą przypadek plagiatu polegający na przywłaszczeniu autorstwa kilkudziesięciu fragmentów przepisanych zarówno z prac promotora, jak i innych autorów⁵⁶. Niezwykle rzadko orzekana jest kara dyscyplinarna pozbawienia prawa wykonywania zawodu nauczyciela akademickiego. W dniu 22 lutego 2007 r. Zespół Orzekający Uczelnianej Komisji Dyscyplinarnej Akademii Pedagogicznej w Krakowie — na wniosek rzecznika dyscyplinarnego — ukarał doktora habilitowanego jednorocznym zakazem wykonywania zawodu nauczyciela akademickiego z powodu popełnienia plagiatu w dwóch monografiach⁵⁷. Inny przypadek dotyczył ukarania adiunkta przez Zespół Orzekający Uczelnianej Komisji Dyscyplinarnej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w dniu 11 września 2009 r. karą dyscyplinarną dziesięcioletniego zakazu wykonywania zawodu nauczyciela akademickiego z tytułu popełnienia plagiatu. Nauczyciel akademicki dopuścił się w dwóch artykułach plagiatu dwóch zagranicznych prac naukowych opublikowanych w zagranicznych czasopiśmie naukowych. Rzecznik dyscyplinarny stwierdził, że własny wkład pracy obwinionego do obu artykułów nie przekracza 15% tekstu⁵⁸.

⁵⁶ M. Wroński: *Przesłane pomyłkowo...*, Forum Akademickie 2009, nr 1, http://www.forumakad.pl/archiwum/2009/01/36_przeslane_pomylkowo....html; tenże: *Ponowny wstyd po latach*, Forum Akademickie 2009, nr 3, http://www.forumakad.pl/archiwum/2009/03/32_ponowny_wstyd_po_latach.html.

⁵⁷ M. Wroński: *Czy plagiat popłaca?*, Forum Akademickie 2007, nr 4, http://www.forumakad.pl/archiwum/2007/04/42_czy_plagiat_poplaca.html.

⁵⁸ M. Wroński: *„Kamień milowy” w orzekaniu dyscyplinarnym w Polsce*, Forum Akademickie 2009, nr 10, <http://www.forumakad.pl/archiwum/2009/10/>.

5.1.3. PRAWO ROZWIĄZANIA STOSUNKU PRACY Z NAUCZYCIELEM AKADEMICKIM Z TYTUŁU POPEŁNIENIA PLAGIATU

Ustawodawca przewidział — w przypadku popełnienia przez nauczyciela akademickiego plagiatu — prawo rozwiązania stosunku pracy przez rektora uczelni bez wypowiedzenia. Stosunek pracy z mianowanym nauczycielem akademickim może być rozwiązany bez wypowiedzenia przez rektora uczelni bez wypowiedzenia w przypadku popełnienia czynu określonego w art. 115 pr.aut. (art. 126 pkt 3a ustawy pr.sz.w.). Rektor może rozwiązać bez wypowiedzenia stosunek pracy z nauczycielem w przypadku dopuszczenia się przez niego plagiatu stwierdzonego w dowolny sposób:

- prawomocnym wyrokiem sądowym lub
- prawomocnym orzeczeniem komisji dyscyplinarnej.

Rektor uczelni ma prawo, z którego może, ale nie musi skorzystać, niezwłocznie rozwiązywania stosunku pracy z powodu dopuszczenia się plagiatu. Uprawnienie to przysługuje rektorowi jedynie w przypadku prawomocnego orzeczenia wydanego przez sąd lub komisję dyscyplinarną. Zatem rektor nie może niezwłocznie rozwiązać stosunku pracy, zanim postępowanie sądowe lub dyscyplinarne nie zakończy się wydaniem orzeczenia, zaś orzeczenie się nie uprawomocni. To uprawnienie nie służy mu również w przypadku uniewinnienia nauczyciela czy umorzenia postępowania.

5.2. ODPOWIEDZIALNOŚĆ DYSCYPLINARNA DOKTORANTÓW I STUDENTÓW W ŚWIECIE USTAWY PRAWO O SZKOLNICTWIE WYŻSZYM

Doktoranci i studenci ponoszą odpowiedzialność dyscyplinarną za naruszenie przepisów obowiązujących w uczelni oraz za czyny uchybiające godności studenta lub doktoranta przed komisją dyscyplinarną albo przed sądami koleżeńskimi (art. 211 ust. 1 i art. 226 ust. 1 ustawy pr.sz.w.). Plagiat może być bez wątpienia zaliczony do obu kategorii czynów. Do odpowiedzialności dyscyplinarnej mają zastosowanie przepisy wspólne art. 211–224 ustawy pr.sz.w. Zarówno w przypadku studentów, jak i doktorantów w razie podejrzenia popełnienia czynu polegającego na przypisaniu sobie autorstwa istotnego fragmentu lub innych elementów cudzego utworu rektor niezwłocznie poleca przeprowadzenie postępowania wyjaśniającego (art. 214 ust. 4 ustawy pr.sz.w.). Szczegółowo przebieg postępowania wyjaśniającego i dyscyplinarnego został unormowany przepisami rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 6 grudnia 2006 r. w sprawie szczegółowego trybu postępowania wyjaśniającego i dyscyplinarnego wobec studentów⁵⁹. W razie uzasadnio-

⁵⁹ Dz.U. Nr 236, poz. 1707; dalej cytowane jako rozporządzenie.

nego podejrzenia popełnienia przez studenta przestępstwa rektor jednocześnie z poleceniem przeprowadzenia postępowania wyjaśniającego może zawiesić studenta w prawach do czasu wydania orzeczenia przez komisję dyscyplinarną. To samo odnosi się do doktorantów z mocy art. 214 ust. 5 w zw. z art. 226 ust. 1 ustawy pr.sz.w.

Postępowanie wyjaśniające przeprowadza rzecznik dyscyplinarny do spraw studentów lub odpowiednio do spraw doktorantów, powołany przez rektora na okres kadencji organów uczelni spośród nauczycieli akademickich uczelni. Rzecznik wszczyna postępowanie wyjaśniające na polecenie rektora, którego informuje o dokonanych ustaleniach. Postępowanie wyjaśniające powinno trwać nie dłużej niż sześć tygodni (§ 4 ust. 1 rozporządzenia). W zależności od wyników postępowania wyjaśniającego rzecznik dyscyplinarny:

- a) wydaje postanowienie o umorzeniu postępowania wyjaśniającego, które przedstawia rektorowi uczelni do zatwierdzenia;
- b) kieruje do komisji dyscyplinarnej wniosek o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego i o ukaranie;
- c) może złożyć do rektora uczelni umotywowany wniosek o wymierzenie kary upomnienia;
- d) może złożyć do rektora uczelni umotywowany wniosek o przekazanie sprawy do sądu koleżeńskiego (art. 216 ustawy pr.sz.w. oraz § 10 ust. 1 rozporządzenia).

Jeżeli w wyniku postępowania wyjaśniającego zebrany materiał potwierdza popełnienie plagiatu — rektor wstrzymuje postępowanie o nadanie tytułu zawodowego lub stopnia doktora — do czasu wydania orzeczenia przez komisję dyscyplinarną oraz składa zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa (art. 214 ust. 6 ustawy pr.sz.w.).

Przewodniczący komisji dyscyplinarnej bada, czy wniosek o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego i o ukaranie spełnia warunki formalne i jeżeli są one spełnione, ustala skład orzekający komisji. Skład komisji dyscyplinarnych do spraw studentów określa art. 213 ust. 5 ustawy pr.sz.w., który stanowi, że komisja orzeka w składzie złożonym z przewodniczącego, którym jest nauczyciel akademicki, oraz w równej liczbie, z nauczycieli akademickich i studentów. Natomiast o składzie komisji dyscyplinarnej do spraw doktorantów stanowi art. 226 ust. 2 ustawy pr.sz.w., zgodnie z którym w skład wchodzi przewodniczący, którym jest również nauczyciel akademicki, oraz w równej liczbie: nauczyciele i doktoranci. Na posiedzeniu niejawnym komisja dyscyplinarna wydaje postanowienie: a) o wszczęciu postępowania dyscyplinarnego i skierowaniu wniosku o ukaranie na rozprawę, albo b) odmawia wszczęcia postępowania dyscyplinarnego, albo c) zwraca wniosek o wszczęcie postępowania i o ukaranie rzecznikowi w celu uzupełnienia postępowania wyjaśniającego, wskazując, w jakim zakresie i kierunku ma nastąpić to uzupełnienie oraz wyznaczając termin zakończenia tego postępowania — nie dłuższy niż 30 dni (§ 13 ust. 4 rozporządzenia). Po zamknięciu rozprawy i po zakończeniu narady nad orze-

czeniem komisja dyscyplinarna — podobnie jak w przypadku nauczycieli akademickich — wydaje orzeczenie:

- a) o ukaraniu, w którym uznaje obwinionego za winnego popełnienia zarzucanego mu czynu i wymierza karę, albo
- b) o uniewinnieniu obwinionego od zarzutu popełnienia przewinienia dyscyplinarnego, albo
- c) o umorzeniu postępowania (§ 24 ust. 1 rozporządzenia).

Stronom przysługuje prawo odwołania od orzeczenia komisji dyscyplinarnej do odwoławczej komisji dyscyplinarnej. Odwołanie wraz z uzasadnieniem wnosi się za pośrednictwem komisji, która wydała orzeczenie — w terminie 14 dni od dnia otrzymania orzeczenia wraz z pisemnym uzasadnieniem (art. 220 ust. 1 ustawy pr.sz.w. oraz § 27 ust. 1–2 rozporządzenia). Tryb odwoławczy został unormowany na tym etapie analogicznie jak w przypadku nauczycieli akademickich. Odwoławcza komisja dyscyplinarna utrzymuje w mocy zaskarżone orzeczenie komisji dyscyplinarnej, uchyla orzeczenie w całości lub w części i wydaje w tym zakresie orzeczenie co do istoty sprawy albo przekazuje sprawę komisji dyscyplinarnej do ponownego rozpoznania (§ 31 ust. 1 rozporządzenia). Zażalenia na postanowienia komisji dyscyplinarnej oraz przewodniczącego odwoławczej komisji dyscyplinarnej rozpoznaje odwoławcza komisja w innym składzie na posiedzeniu niejawnym. Rozpoznanie zażalenia powinno nastąpić w terminie 14 dni od dnia jego wpływu do komisji odwoławczej. Postanowienie odwoławczej komisji utrzymujące w mocy postanowienie komisji dyscyplinarnej:

- o odmowie wszczęcia postępowania dyscyplinarnego;
 - o odrzuceniu odwołania albo
 - o odmowie wznowienia postępowania
- kończy postępowanie w sprawie (§ 32 rozporządzenia).

Od prawomocnego orzeczenia odwoławczej komisji dyscyplinarnej służy skarga do sądu administracyjnego.

6. ODPOWIEDZIALNOŚĆ KARNA Z TYTUŁU POPEŁNIENIA PLAGIATU

Odpowiedzialność karną z tytułu plagiatu ponosi ten, kto w świetle art. 115 ust. 1 pr.aut.:

- przywłaszcza sobie autorstwo;
- wprowadza w błąd co do autorstwa całości lub części cudzego utworu albo artystycznego wykonania (art. 115 ust. 1 pr.aut.).

Przywłaszczenie polega na bezprawnym, a więc niezgodnym z obowiązującymi przepisami, przypisaniu sobie autorstwa utworu lub artystycznego wykonania. Bezprawność jest rozumiana jako sprzeczność z dowolnymi przepisami prawa, nie

tylko prawa karnego⁶⁰. Przestępstwo przywłaszczenia autorstwa ma charakter formalny i jest popełnione w chwili ukończenia samego czynu zabronionego. Może być popełnione wyłącznie z działania z zamiarem bezpośrednim. Zamiar sprawcy przejawia się jako „chęć” popełnienia czynu zabronionego, nie zaś jako „godzenie się” na możliwość popełnienia takiego czynu. Sprawca świadomie podaje się za autora cudzego dzieła lub cudzego artystycznego wykonania⁶¹.

Wprowadzenie w błąd polega na wytworzeniu niezgodnego z obiektywnie istniejącym stanem rzeczy wyobrażeniu o autorstwie utworu lub artystycznego wykonania⁶². Wprowadzenie w błąd może nastąpić zarówno przez działanie, jak i przez zaniechanie oraz z zamiarem bezpośrednim, jak i ewentualnym. Przykładowo poprzez zaniechanie może popełnić przestępstwo z art. 115 ust. 1 ten, kto, mając obowiązek sprostowania błędnej informacji, nie czyni tego⁶³.

Przestępstwo plagiatu ma charakter wieloodmianowy. Czynność sprawcza może polegać na uzewnętrznieniu w dowolny sposób twierdzeniu sprawcy, że jest on:

- a) autorem całości lub części cudzego utworu;
- b) autorem całości lub części artystycznego wykonania lub wprowadzeniu błąd co do:
 - autorstwa całości lub części cudzego utworu;
 - autorstwa całości lub części artystycznego wykonania⁶⁴.

Przestępstwo plagiatu zagrożone jest alternatywnie:

- karą grzywny;
- karą ograniczenia wolności;
- karą pozbawienia wolności od jednego miesiąca do trzech lat (art. 115 ust. 1 pr.aut.).

Kara grzywny wymierzana jest w stawkach dziennych. Najniższa liczba stawek grzywny wynosi 10, a najwyższa 360. Wysokość stawki dziennej ustalana jest w granicach od 10 do 2000 zł (art. 33 § 1 i 3 k.k.).

Kara ograniczenia wolności wymierzana jest w miesiącach od jednego miesiąca do 12 miesięcy (art. 34 § 1 k.k.). Polega na nieodpłatnej kontrolowanej pracy społecznie użytecznej we wskazanym przez sąd w odpowiednim zakładzie pracy, placówce służby zdrowia, opieki społecznej, organizacji lub instytucji niosącej pomoc charytatywną lub na rzecz społeczności lokalnej, w wymiarze od 20 do 40 godzin w stosunku miesięcznym. W stosunku do osoby zatrudnionej sąd może orzec potrącenie od 10 do 25% wynagrodzenia za pracę na rzecz Skarbu Państwa albo na cel społeczny wskazany przez sąd (art. 35 § 1–2 k.k.).

⁶⁰ Z. Ćwiąkalski (w:) J. Barta, M. Czajkowska-Dąbrowska, Z. Ćwiąkalski, R. Markiewicz, E. Traple: *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, Kraków 2005, s. 804.

⁶¹ *Ibidem*, s. 804, 809.

⁶² M. Mozgawa: *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Zarys wykładu*, pod red. M. Poźniak-Niedzielskiej, Bydgoszcz–Warszawa–Lublin 2007, s. 252.

⁶³ J. Sobczak: *Prawo autorskie i prawa pokrewne*, Warszawa–Poznań 2000, s. 234.

⁶⁴ Z. Ćwiąkalski (w:) J. Barta i in.: *Prawo autorskie...*, *op. cit.*, s. 805–806.

Kara pozbawienia wolności wymierzana jest w miesiącach i latach (art. 37 k.k.) w wymiarze od jednego miesiąca do trzech lat (art. 115 ust. 1 pr.aut.).

6.1. OBLIGATORYJNE PRZESŁANKI STWIERDZENIA PRZESTĘPSTWA PLAGIATU

Bezsporne jest, że zbieżność dwóch dzieł może rodzić odpowiedzialność prawną-autorską, jednakże nie zawsze możliwe jest dokonywanie tak surowej kwalifikacji w postaci stwierdzenia popełnienia plagiatu. Należy w pełni poprzeć stanowisko wyrażone przez J. Bartę, który twierdzi, że z plagiatem możemy mieć do czynienia tylko wówczas, gdy są spełnione omówione niżej przesłanki⁶⁵:

A. Naruszenie powinno dotyczyć prawa do autorstwa, czyli tzw. ojcostwa dzieła; naruszenia innych praw osobistych nie można uznawać za plagiat.

B. Naruszenie polega na przywłaszczeniu sobie cudzego autorstwa — przywłaszczenie to może następować bezpośrednio lub pośrednio; w sposób wyraźny — w przypadku gdy inna osoba niż faktyczny autor zostanie wskazana jako twórca dzieła, albo w sposób dorozumiany *per facta concludentia* — jeżeli zostanie wywołane u odbiorców mylne wrażenie co do autorstwa dzieła. W konsekwencji nie jest plagiatem przypadkowe czy niezamierzone pominięcie wskazania autora utworu, o ile w ten sposób stworzenie dzieła nie zostanie przypisane innej osobie⁶⁶.

C. Przywłaszczenie powinno dotyczyć cudzego autorstwa — może ono polegać na przypisaniu sobie rezultatów cudzej pracy zawartych w dziele chronionym prawem autorskim, na przykład dziele zbiorowym, wspólnym czy połączonym. Przykładowo, autor tekstu piosenki przypisuje sobie również autorstwo muzyki. Przywłaszczenie autorstwa wyrządza szkodę pokrzywdzonemu twórcy. Godzi w jego ojcostwo intelektualne, ponieważ kłamliwe przypisanie dzieła plagiatorowi bezpodstawnie pomniejsza dorobek rzeczywistego twórcy.

D. Dopuszczenie się plagiatu nie jest zależne od tego, czy twórca poniósł szkodę majątkową oraz od tego, czy plagiator osiągnął jakiejkolwiek korzyści materialne lub osobiste — by można było stwierdzić plagiat, wystarczy na przykład samo zgłoszenie cudzego utworu jako własnego, samo wydrukowanie w programach lub w reklamie nazwiska własnego zamiast nazwiska prawdziwego twórcy.

E. Istotną cechą plagiatu jest występowanie pomiędzy dwoma dziełami znacznego podobieństwa — można stwierdzić istnienie następującej zależności: dla stwierdzenia plagiatu wymagany jest tym większy stopień podobieństwa pomiędzy dziełami, im skromniejszy jest zakres oraz twórczy charakter elementów recypowanych. Możliwość przypisania danemu utworowi cech plagiatu maleje w przypadku,

⁶⁵ J. Barta: *Plagiat muzyczny*, op. cit., s. 59 i n.

⁶⁶ *Ibidem*, s. 59.

gdy podobieństwa zachodzące pomiędzy utworami odnoszą się do elementów występujących w identycznej lub zbliżonej postaci także w odniesieniu do innych dzieł, tzn. dosyć często stosowanych i używanych w obrocie.

F. Przedmiot dokonanego przywłaszczenia, aby można było stwierdzić plagiat, powinien posiadać cechy samodzielnej twórczości w stopniu, jaki wymagany jest od każdego przedmiotu prawa autorskiego. Oznacza to, że przedmiot przywłaszczenia dokonanego przez plagiatora powinien być utworem. Tak więc przy rozstrzyganiu kwestii plagiatu należy już na wstępie ustalić, czy przedmiot przywłaszczenia prezentuje indywidualne cechy twórcze. Jeżeli to, co zostało przejęte, nie ma cech indywidualnej twórczości — nie dochodzi do popełnienia plagiatu. Natomiast bez znaczenia jest okoliczność, czy materiał przejęty korzysta w danym momencie z ochrony prawa autorskiego. Ponadto, nie ma znaczenia, że utwór recypowany został uprzednio już wydany lub w inny sposób rozpowszechniony.

G. Jedynie umyślne, świadome przywłaszczenie sobie cudzego autorstwa może być uznawane za plagiat — wina umyślna sprawcy przesądza o uznaniu czynu za plagiat i wymiarze kary⁶⁷.

7. ODPOWIEDZIALNOŚĆ CYWILNA Z TYTUŁU PLAGIATU

W przypadku popełnienia plagiatu dochodzi do naruszenia autorskich praw osobistych twórcy, mianowicie prawa do autorstwa utworu. Ochronę autorskich praw osobistych oraz legitymację czynną i bierną w tym zakresie normuje art. 78 ust. 1 pr.aut. Stosownie do tego przepisu twórca, którego autorskie prawa osobiste zostały zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania. W razie dokonanego naruszenia może także żądać, aby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności aby złożyła publiczne oświadczenie o odpowiedniej treści i formie. Jeżeli naruszenie było zawinione, sąd może przyznać twórcy odpowiednią sumę pieniężną tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę lub — na żądanie twórcy — zobowiązać sprawcę, aby uiścił odpowiednią sumę pieniężną na wskazany przez twórcę cel społeczny.

Osobie, której autorskie prawa osobiste zostały naruszone z tytułu popełnienia plagiatu, przysługują następujące rodzaje roszczeń:

- a) roszczenia niemajątkowe;
- b) roszczenia majątkowe.

⁶⁷ Por. A. Wojnicka: *Autorskie prawa osobiste (w:) System prawa prywatnego. Prawo autorskie*, t. 13, pod red. J. Barty, Warszawa 2007, s. 230.

W ramach roszczeń niemajątkowych wyróżniamy:

- roszczenie o zaniechanie działań zagrażających naruszeniem lub naruszających dobra osobiste;
- roszczenie o usunięcie skutków naruszenia.

Roszczenie o zaniechanie działań zagrażających naruszeniem lub naruszających dobra osobiste przysługuje twórcy w sytuacji zagrożenia dóbr osobistych, jak również w przypadku już dokonanego naruszenia. Pojęcie „zagrożenie” może być ujmowane w dwóch kategoriach:

- obiektywnych — w przypadku gdy istnieje obiektywne prawdopodobieństwo możliwości naruszenia dóbr oraz
- subiektywnych — w sytuacji gdy zagrożenie pojmowane jest jako stan wywołujący u zainteresowanego obawę, że dojdzie do naruszenia jego dobra osobistego. Przyjmuje się, że zagrożenie stwarza takie zachowanie, które obiektywnie biorąc mogło wywołać stan obawy, że dojdzie do naruszenia dóbr osobistych⁶⁸.

Z roszczeniem o usunięcie skutków naruszenia można wystąpić w przypadku naruszenia autorskich dóbr osobistych, niezależnie od zawinienia sprawcy. Roszczenie to może być realizowane nie tylko w sposób wskazany w ustawie (złożenie publicznego oświadczenia w sposób wyraźnie wymieniony w ustawie), ale także w inny sposób określony przez sąd⁶⁹. Na gruncie literatury przedmiotu można spotkać grupowanie sposobów usunięcia skutków naruszenia na:

- środki subiektywne — polegają na spełnieniu świadczeń mających jedynie zatrzeć w świadomości osoby, której dobro osobiste zostało naruszone, ujemnych przeżyć psychicznych i doprowadzić do powrotu niezmałowanej równowagi psychicznej;
- środki obiektywne — mają dotrzeć do świadomości osób trzecich wiedzących lub mogących wiedzieć o naruszeniu⁷⁰.

W ramach roszczeń majątkowych wyróżniamy:

- a) roszczenie o zadośćuczynienie;
- b) roszczenie o zapłatę odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny.

Roszczenie o zadośćuczynienie lub zapłatę odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny przysługuje poszkodowanemu, jeżeli czyn naruszający autorskie dobra osobiste był zawiniony, a więc został popełniony z winy umyślnej lub winy nieumyślnej (lekkomyślność lub niedbalstwo). Ponadto osoba, której autorskie prawa osobiste zostały naruszone wskutek popełnienia plagiatu, może również wystąpić z roszczeniem o ustalenie istnienia lub nieistnienia prawa lub stosunku

⁶⁸ A. Wojciechowska (w:) *System prawa prywatnego. Prawo autorskie*, t. 13, pod red. J. Barty, Warszawa 2007, s. 705–706.

⁶⁹ J. Barta, R. Markiewicz (w:) J. Barta i in.: *Prawo autorskie...*, op. cit., s. 586.

⁷⁰ S. Grzybowski: *Ochrona dóbr osobistych według przepisów ogólnych prawa cywilnego*, Warszawa 1957, s. 140–141.

prawnego (art. 189 k.p.c.). Co prawda nie jest to specyficzne roszczenie dla prawa autorskiego, nie ma jednak przeszkód, aby skorzystać z tej podstawy przy wytoczeniu powództwa. Może sądowe ustalenie, że powodowi przysługuje autorskie prawo osobiste określonej treści⁷¹.

Legitymację czynną w procesie posiada:

- twórca (art. 78 ust. 1);
- po śmierci twórcy — małżonek, a w jego braku kolejno: zstępni, rodzice, rodzeństwo, zstępni rodzeństwa (art. 78 ust. 2 pr.aut.);
- po śmierci twórcy — stowarzyszenie twórców właściwe ze względu na rodzaj twórczości lub organizacja zbiorowego zarządzania prawami autorskimi lub prawami pokrewnymi, która zarządzała prawami autorskimi zmarłego twórcy (art. 78 ust. 4 pr.aut.).

Biernie legitymowanym jest osoba, która dopuściła się plagiatu; wraz z nią solidarnie pozywany jest zazwyczaj podmiot zajmujący się rozpowszechnianiem takiego dzieła, na przykład wydawca.

8. PRZEDAWNIEŃ ODPOWIEDZIALNOŚCI PRAWNEJ Z TYTUŁU POPEŁNIENIA PLAGIATU

Roszczenia cywilnoprawne wynikające z naruszenia autorskich praw osobistych przedawniają się na zasadach ogólnych przewidzianych w kodeksie cywilnym. Zatem stosownie do art. 118 k.c. termin przedawnienia wynosi 10 lat.

Karalność plagiatu jako przestępstwa ściganego z oskarżenia publicznego ustaje po pięciu latach (art. 101 § 1 pkt 4 k.k.). Stosownie do art. 122 tekstu pierwotnego ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych⁷² ściganie czynów określonych między innymi w art. 115, a więc również plagiatu, następowało z oskarżenia prywatnego. Jednakże w 2005 r. art. 122 pr.aut. został zmieniony przez art. 239 pkt 3 ustawy z 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym⁷³, przy czym zmiany weszły w życie z dniem 1 września 2005 r. Z art. 122 pr.aut. wynika, że plagiat nie jest przestępstwem, którego ściganie odbywa się na wniosek pokrzywdzonego, gdyż określono z treści tego przepisu czyny określone w art. 115 pr.aut.

Termin przedawnienia odpowiedzialności dyscyplinarnej w stosunku do nauczycieli akademickich określa art. 144 ust. 2 ustawy pr.sz.w., stosownie do którego postępowanie dyscyplinarne nie może być wszczęte po upływie sześciu miesięcy od dnia powzięcia odpowiednio przez rektora lub ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego wiadomości o popełnieniu czynu uzasadniającego nałożenie

⁷¹ J. Błęszyński (w:) *System prawa prywatnego. Prawo autorskie*, t. 13, pod red. J. Barty, Warszawa 2007, s. 692.

⁷² Dz.U. Nr 24, poz. 83.

⁷³ Dz.U. Nr 164, poz. 1365.

kary oraz po upływie pięciu lat od popełnienia tego czynu. Jeżeli czyn stanowi przestępstwo, okres przedawnienia nie może być krótszy od okresu przedawnienia ścigania tego przestępstwa. Wymaga jednak podkreślenia, że stosownie do art. 144 ust. 5 ustawy pr.sz.w. nie stosuje się przedawnienia między innymi w przypadku zarzutu popełnienia przez nauczyciela akademickiego plagiatu.

Termin przedawnienia odpowiedzialności dyscyplinarnej studentów i doktorantów określa art. 217 ust. 3 ustawy pr.sz.w., który stanowi, że nie można wszcząć postępowania dyscyplinarnego po upływie sześciu miesięcy od dnia uzyskania przez rektora wiadomości o popełnieniu czynu uzasadniającego nałożenie kary lub po upływie trzech lat od dnia popełnienia. Jeżeli czyn stanowi przestępstwo, okres przedawnienia nie może być krótszy od okresu przedawnienia ścigania tego przestępstwa.

9. WNIOSKI KOŃCOWE

Wymaga rozważenia, jakie działania należałoby przedsięwziąć, by przynajmniej ograniczyć liczbę popełnianych plagiatów w uczelniach zarówno wśród studentów, doktorantów, jak i nauczycieli akademickich. Moim zdaniem określone poniżej inicjatywy — jeżeli zostałyby podjęte — mogłyby skutkować ograniczeniem tego negatywnego zjawiska.

1. Jednym z najważniejszych działań jest upowszechnienie wiedzy na temat ochrony własności intelektualnej, w szczególności ochrony utworów jako przejawów działalności twórczej na gruncie prawa autorskiego, w tym zasad korzystania z cudzej twórczości; zwrócenie znacznie większej uwagi na ten problem podczas zajęć proseminaryjnych i seminaryjnych w uczelniach wyższych.

2. Napiętnowanie zachowań plagiatorów, w tym poddanie ich ostracyzmowi ze strony środowiska akademickiego. Niestety, w praktyce zdarza się brak reakcji na zjawiska plagiatu zarówno ze strony środowiska akademickiego, jak i władz uczelni, przy czym zdarza się, że niektórzy rektorzy uczelni czekają, aż dojdzie do przedawnienia roszczeń i w ten sposób problem zostanie rozwiązany.

3. Stworzenie kodeksu zasad etyki zawodowej w nauce.

4. Rozważenie powołania przy Ministrze Nauki i Szkolnictwa Wyższego organu, którego zadaniem byłyby przede wszystkim wykrywanie i monitowanie o plagiatach popełnianych w uczelniach wyższych oraz podejmowanie sposobów przeciwdziałania temu zjawisku, jak również edukowanie w tym zakresie przede wszystkim studentów. Takim organem jest Biuro Rzetelności Naukowej działające od kilkunastu lat między innymi w USA, Danii, Niemczech czy w Chinach, gdzie popełnia się najwięcej plagiatów naukowych⁷⁴. Wydaje się, że zasadne byłoby po-

⁷⁴ Por. A. Leszczyński: *Siódme: Nie plagiatuj*, rozmowa z dr. M. Wrońskim z 2 maja 2008 r., <http://wyborcza.pl/1,76842,5173341.html>.

wołanie w każdej uczelni wyższej instytucji rzecznika do spraw badania rzetelności naukowej, odpowiednio merytorycznie przygotowanego do monitowania o różnych przejawach nierzetelności zarówno wśród studentów, doktorantów, jak i nauczycieli akademickich.

Uzasadnione byłoby również wprowadzenie pewnych zmian legislacyjnych dotyczących postępowania wyjaśniającego i dyscyplinarnego prowadzonego wobec nauczycieli akademickich. Pewne wątpliwości budzi skład komisji dyscyplinarnych do spraw nauczycieli akademickich. Wydaje się, że członkowie komisji dyscyplinarnych powinni być powoływani spośród specjalistów w danej dziedzinie, której dotyczy praca naukowa, w odniesieniu do której sformułowano zarzut popełnienia plagiatu. Taki skład jest niezbędny, bowiem przede wszystkim eksperci z danej dziedziny nauki są zdolni do oddzielenia i wskazania wkładów twórczych pochodzących od danego autora od wkładów będących przykładem przywłaszczenia sobie autorstwa całości lub części cudzego utworu.

Ustanowiony przez ustawodawcę wymóg posiadania — wobec co najmniej jednego członka komisji — wyższego wykształcenia prawniczego — nie uważam za wystarczający do merytorycznej oceny poszczególnych przypadków nierzetelności naukowej. Nie wydaje się zasadne powoływanie do składu do komisji dyscyplinarnych do spraw nauczycieli akademickich studentów danej uczelni. Taki wymóg ustawowy jest uzasadniony jedynie w odniesieniu do składu komisji dyscyplinarnych w sprawach dotyczących studentów czy doktorantów. Ponadto, należy rozważyć, czy członkami takiej komisji nie powinni być nauczyciele akademicy z innej uczelni niż nauczyciel, który jest podejrzany o popełnienie plagiatu w celu zapewnienia bezstronności i wiarygodności w procesie orzekania. Z aprobatą należy się odnieść do wymogu wobec osoby będącej przewodniczącym składu orzekającego, określonego w art. 142 ust. 5 ustawy pr.sz.w. Niestety, zdarza się, że rektorzy uczelni wyższych nie przestrzegają tego wymogu i powołują na przewodniczących osoby zatrudnione na stanowisku niższym niż obwiniony nauczyciel akademicki.

Istnieje zbyt duża uznaniowość rzeczników dyscyplinarnych i komisji dyscyplinarnych w orzekaniu kar dyscyplinarnych. Analiza przypadków popełnienia plagiatu w ostatnich latach na uczelniach wyższych pokazuje, że praktyka w tym względzie jest bardzo odmienna. Uzasadnione byłoby wypracowanie jednolitych zasad warunkujących orzekanie poszczególnych kar dyscyplinarnych, włącznie z karą pozbawienia prawa do wykonywania zawodu. Wydaje się, że wobec rektorów wyższych uczelni powinny obowiązywać podwyższone standardy rzetelności naukowej i postępowania, dlatego przykładowo posługiwanie się nie swoim doktoratem powinno skutkować wykluczeniem z naukowej społeczności na stałe lub na czas określony, tzn. zakazem wykonywania zawodu nauczyciela akademickiego⁷⁵.

⁷⁵ Zob. M. Wroński: *Iść w zaparte*, Forum Akademickie 2007, nr 6, http://www.forumakad.pl/archiwum/2007/06/36_isc_w_zaparte...html.

Z uwagi na częstą przewlekłość postępowań dyscyplinarnych należałoby bardzo wyraźnie ustawowo przewidzieć maksymalne ramy czasowe postępowania wyjaśniającego oraz dyscyplinarnego prowadzonego zarówno w I instancji, jak i na etapie procedury odwoławczej. Niewątpliwie na aprobatę zasługuje wprowadzenie do ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym zasady dotyczącej niestosowania przedawnienia w odniesieniu do wszczęcia postępowania dyscyplinarnego wobec nauczyciela akademickiego, któremu zarzuca się między innymi popełnienie plagiatu. Zdarza się bowiem w praktyce, że dochodzi do zwlekania przez właściwe podmioty ze wszczęciem takiego postępowania w uczelniach, co jest bez wątpienia zjawiskiem nagannym⁷⁶.

⁷⁶ Zob. M. Wroński: *Splamione gronostaje*, Forum Akademickie 2007, nr 11, http://www.forumakad.pl/archiwum/2007/11/28_splamione_gronostaje.html; M. Wroński: *Gładkie słowa nie przysłonią faktów...*, Forum Akademickie 2006, nr 9, http://www.forumakad.pl/archiwum/2006/09/52_gladkie_slowa.html.